

УДК 636.082.23.033
© 2012

Ю.В. Вдовиченко,
кандидат сільсько-
господарських наук

Інститут тваринництва
степових районів
імені М.Ф. Іванова
«Асканія-Нова» —
Національний науковий
селекційно-генетичний
центр з вівчарства

Л.В. Шпак,
кандидат сільсько-
господарських наук
Національна академія
аграрних наук України

ПОЛІСЬКА М'ЯСНА ПОРОДА ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ ТА ЇЇ ЗНАМ'ЯНСЬКИЙ ВНУТРІШНЬОПОРОДНИЙ ТИП

*Наведено аналіз створення та апробації
знам'янського внутрішньопородного типу
поліської м'ясної породи.*

Поліську м'ясну породу виведено способом складного відтворного схрещування чернігівського і придніпровського типів з помісними плідниками абердин-ангуської породи і затверджено у 1999 р. [2], а її знам'янський внутрішньопородний тип створено у 2008 р. способом складного відтворного схрещування тварин червоної степової та сментальської порід (материнський тип) із абердин-ангуськими та шаролецькими плідниками (батьківський тип) [1].

Організаціями-оригінаторами поліської м'ясної породи великої рогатої худоби визнані: Національна академія аграрних наук України, Інститут агрокології і природокористування НААН, Приватно-колективне сільськогосподарське підприємство-племзавод «Заповіт» і Кооперативно-державний Поліський науково-виробничий селекційний центр з м'ясного скотарства «Росія» Радомишльського району Житомирської обл., а знам'янського внутрішньопородного типу: Інститут розведення і генетики тварин НААН, Кіровоградський інститут агропромислового виробництва та СВК «Колос» Знам'янського району Кіровоградської обл. [2].

Автори породи: С.С. Спека, М.В. Зубець, В.П. Буркат, Д.Т. Вінничук, Ю.Ф. Мельник, О.Л. Білозерський, Л.В. Шкрядо (Шпак).

Автори знам'янського типу: Г.М. Подрезко, Е.М. Доротюк, Ю.В. Вдовиченко, В.Г. Куц, Ю.Ф. Мельник.

Мета і методи досліджень. Виведення поліської м'ясної породи здійснено методом прискореного генетичного поліпшення масиву тварин поліського зонального типу з метою досягнення високої плодючості, інтенсивного приросту живої маси, добрих м'ясних форм та якості м'яса. Схемою передбачено одержання і розведення «в собі» тварин з генотипом 3/8Ш1/4А3/

8С та наближених до нього, а виведення знам'янського внутрішньопородного типу проводили цілеспрямованою селекційно-плеємною роботою з худобою генотипів 1/2Ш1/4А1/4С та 1/2А1/4Ш1/4ЧС, яка поєднувала в собі найкращі спадкові властивості вихідних порід. Схемою передбачено одержання і розведення «в собі» тварин з генотипами 5/8А1/4Ш1/8ЧС, 5/8Ш1/4А1/8С та наближених до них.

Результати досліджень. Цілеспрямована селекційно-плеємна робота завершилася затвердженням масиву великої рогатої худоби як поліської м'ясної породи. Тварини цієї породи характеризуються міцним типом конституції, пропорційною будовою тіла із яскраво вираженими м'ясними формами, у них дещо видовжений тулуб, добре розвинена мускулатура, кістяк міцний, але не грубий. Голова невелика, середньої ширини із дещо вкороченою лицевою частиною. Шия коротка, округла, добре обмускулена, шкіра середньої товщини з незначними складками. Підгруддя добре розвинене, холка широка, добре обмускулена, низька, іноді роздвоєна. Груди широкі, глибокі, довгі, округлої форми. Спина, попереки, крижі рівні, широкі, довгі, добре обмускулені. Кінцівки середньої довжини, правильно поставлені, з міцними ратицями і суглобами [1, 3].

Цілеспрямована селекційно-плеємна робота завершилася затвердженням масиву великої рогатої худоби як знам'янського внутрішньопородного типу поліської м'ясної породи. У знам'янському внутрішньопородному типі виділено тварин двох типів, які відповідають основним вимогам: I — великорослий генотип ш5/8×а1/4×с1/8, II — компактний а5/8×ш1/4×с1/8.

Тварини I типу — досить масивні, з пропорційною будовою тіла. Тулуб з добре вираженими м'ясними формами, груди, холка, спина та

Цільові стандарти поліської м'ясної породи та її знам'янського внутрішньопородного типу

Показник	Поліська м'ясна порода	Знам'янський тип
Жива маса тварин, кг:		
дорослих бугаїв-плідників	900–1100	800–1000
повновікових корів	550–600	500–560
телят під час народження	28–34	26–32
бугайців віком, міс.:		
8	240–250	230–260
15	440–450	430–500
18	510–530	530–600
телиць віком, міс.:		
8	210–220	220–240
15	300–340	350–380
18	400–410	390–410
Енергія росту у період відгодівлі, г	1000–1100	1000–1100
Маса туші, не менше, кг	330	310–330
Забійний вихід, %	63–65	60–61
Вміст кісток у туші, %	15–16	16–17
Легкість отелень, балів	4,5	4,7
Витрати кормів на 1 кг приросту, к.од.	6–8	6,0–7,5
Вихід телят на 100 корів, не менше, гол.	85–90	85

поперек широкі, кінцівки відносно довгі, кістяк міцний. Тварини тривалий час зберігають високу інтенсивність росту і досягають максимальної маси тіла в більш пізньому віці.

Тварини II типу — низькорослі з меншою живою масою. Тулуб коротший, на низьких ногах. За широкотілістю вони не поступаються тваринам I типу, зберігають високу інтенсивність росту і значно раніше досягають максимальної маси тіла порівняно з аналогами I типу.

Водночас у тварин обох типів міцна конституція, що є бажаною особливістю. Незважаючи на помітну різницю за висотою, у них хороші м'ясні форми, широкий та глибокий тулуб. Визначено цільові стандарти поліської м'ясної породи та її знам'янського внутрішньопородного типу (таблиця).

Виходячи із селекційних завдань і племінної цінності стад, основними базовими господарствами під час створення поліської породи м'ясного напрямку продуктивності були заплановані: племзавод «Заповіт», племферми КСП «Росія», «Нове життя», «Жовтнева перемога», «Переможець» Житомирської обл., племерепродуктори КСП «Світанок» та «Промінь» Рівненської обл., а знам'янського внутрішньопородного типу: СВК «Колос», ЗАСТ «Олексіївське», ПП «Ольвія», ТОВ «Україна», ТОВ «Центр», ПП «Лан», СВК «Оситняжка» Кіровоградської та ТОВ «Агрікор» Чернігівської областей.

У цих господарствах проводили кваліфіковану племінну роботу під час розведення помісей

«в собі», консолідацію спадковості тварин, оцінку бугаїв-плідників, виявлення поліпшувачів, закладення та гілкування заводських ліній.

Установлено, що тварини поліської м'ясної породи характеризуються такими показниками продуктивності: жива маса дорослих бугаїв-плідників — 1000–1200 кг, повновікових корів — 550–650, бугайців у віці 18 міс. — 550–600, телиць — 410–450 кг; забійний вихід у бугайців у віці 18 міс. — до 65%; вміст кісток у туші — 15%; індекс м'ясності — 5,5–6; відтворна здатність — 87–93%. Витрати кормів на 1 кг приросту живої маси до віку 18 міс. не перевищують 8 к.од. Швидкість росту бугайців після відлучення за невисокого рівня годівлі становить 950–1000 г. Маса туші бугайців у віці 18 міс. — 310–340 кг. Забійний вихід — 65%. Тривалість продуктивного використання корів 10–12 років, а окремих особин і більше [1, 3].

Тварини знам'янського внутрішньопородного типу поліської м'ясної породи характеризуються такими показниками продуктивності: жива маса дорослих бугаїв-плідників — 800–1000 кг, повновікових корів — 550–600, бугайців у віці 18 міс. — 500–600, телиць — 390–410 кг; забійний вихід у бугайців у віці 18 міс. — 60–63%; вміст кісток у туші — 17%; якість м'яса — 4,8 бала; відтворна здатність — 85–92 %. Витрати кормів на 1 кг приросту живої маси до віку 18 міс. не перевищують 7,5 к.од. Швидкість росту бугайців після відлучення на вирощуванні становить 1100–1250 г. Маса туші бугайців у

віці 18–24 міс. — 265–290 кг. Забійний вихід — 60–63%.

Чисельність поголів'я. Поліську м'ясну породу розводять у багатьох природно-кліматичних зонах України. Сформовано 24 племрепродуктори, з них 6 — племзаводи. Селекційно-племінну роботу проводять на поголів'ї понад 7000 гол., зокрема 2559 корів.

Знам'янський внутрішньопородний тип розводять у 8 племрепродукторах, з них — 1 племзавод. Селекційно-племінну роботу проводять на поголів'ї понад 2016 гол., зокрема 605 корів.

Структура поліської породи та її знам'янського внутрішньопородного типу. Велике значення для розвитку поліської породи та її знам'янського внутрішньопородного типу мають їх генеалогічна структура, управління нею та регулювання чисельності і співвідношення структурних підрозділів, їхня оцінка та визначення найпродуктивніших ліній, родин, організація цілеспрямованої селекції на перспективу [5, 6].

Нині в поліській породі розводять 6 ліній: Каскадера 530, Лайнера 65, Пакета 93, Іриса 559, Омара 814, Велікана-Селектора 24 та 16 родин, а в знам'янському внутрішньопородному типі — 3 лінії: Радиста 113, Дарованого 400, Мазуна 6 та 6 родин. Робота з лініями ґрунтується на визначенні перспективних ліній, які удосконалюють.

Лінія Каскадера 530. Родоначальник лінії Каскадер 530 народився 16.05.1985 р. у племзаводі «Заповіт» Радомисльського району Житомирської обл. від Заката 03298 і Калини 5309. У 15-місячному віці його жива маса становила 520 кг, середньодобовий приріст у період 8–15 міс. сягав 1238 г, оплата корму — 7,4 к.од., оцінка за будовою тіла — 59 балів, бонітувальний клас — еліта-рекорд. Оцінка за якістю потомків: 9–501–1205–7,4–58,5.

Широко використовувалися такі плідники лінії: Масаж 279, Дубок 123, Чебурек 313. Лінія продовжується через Шамана 1105, Гонора 1223, Задорного 117, Кальмара 1169.

Лінія Лайнера 65. Родоначальник лінії бугай Лайнер 65 (Б. Тегеран 2216, М. Ліра 340) мав досить високу інтенсивність росту. Жива маса у 15 міс. — 518 кг, у дорослому віці — 960 кг. Інтенсивність росту за період випробування за власною продуктивністю (8–15 міс.) становила 1352 г за витрати корму на 1 кг приросту 7,5 к. од., оцінка будови тіла — 59 балів, бонітувальний клас — еліта-рекорд. Оцінка за якістю потомків: Б–11–513–1304–7,7–57,7. Основні продовжувачі лінії — плідники Зоркий 153, Міраж 659, Сокіл 170, Індекс 675.

Лінія Пакета 93. Родоначальник лінії бугай Пакет 93 народився 19. 12. 1986 р. (Б. Матрос 2158, М. Пурга 46). У віці 15 міс. його жива маса становила 520 кг. Інтенсивність росту за період випробування за власною продуктивністю (8–15 міс.) — 1276 г, витрати корму на 1 кг при-

росту — 8,6 к.од. Оцінка будови тіла — 59 балів. Комплексний клас — еліта-рекорд. Оцінка за якістю потомків: 9–502–985–8,7–59 — еліта-рекорд. Основні продовжувачі лінії — бугаї Індекс 714 і Рапорт 760.

Лінія Іриса 559. Родоначальник лінії бугай Ірис 559 народився 25. 05. 1986 р. у племзаводі «Заповіт» Радомисльського району Житомирської області (Б. Мурат 03133, М. Ігла 0868).

У віці 15 міс. Ірис 559 мав живу масу 565 кг, у 2 роки — 665 кг, у 3 роки 10 міс. — 975 кг. Інтенсивність росту за період 8–15 міс. — 1430 г. Витрати корму на 1 кг приросту живої маси становлять 8 к. од. Оцінка будови тіла — 60 балів. Комплексний клас — еліта-рекорд. Оцінка за якістю потомків: 7–520–1294–7,7–58. Основні продовжувачі лінії — бугаї Чумах 692, Чекист 797, Гранат 591, Ковбой 590. У майбутньому лінія розвиватиметься через плідника Ковбоя 590.

Лінія Омара 814. Родоначальник лінії бугай Омар 814 народився 28. 07. 1987 р. у племзаводі «Заповіт» Радомисльського району Житомирської обл. (Б. Мурат 03133, М. Огасаври 0533). У віці 15 міс. його жива маса становила 545 кг, у 2 роки — 640 кг. Інтенсивність росту під час оцінки за власною продуктивністю (8–15 міс.) становила 1395 г. Затрати корму на 1 кг приросту живої маси — 7,1 к.од. Оцінка будови тіла — 60 балів. Комплексний бонітувальний клас — еліта-рекорд. Оцінка за якістю потомків: 9–488–1166–7,5–58. Лінія Омара 814 розвивається через плідників Шалуна 608 і Акроба 844. На перспективу продовжувачами лінії визначені Кардан 501 і Карат 509.

Лінія Велікана-Селектора 24. Родоначальники лінії — бугаї Велікан 9979 і його син Селектор 24. Плідник Велікан мав досить високу інтенсивність росту. Його жива маса у віці 14 міс. становила 480 кг, у віці 5 років — 1250 кг.

Селектор 24 народився 11.03.1988 р. у племзаводі «Заповіт» Радомисльського району Житомирської обл. від Велікана 9979 і Селекції 7869. Оцінка за якістю потомків: 10–500–1188–7,4–58. Лінія продовжується через Клена 265, Дзвонаря 1122, Русака 300.

Лінія Радиста 113. Родоначальник лінії Радист 113 генотипу ш5/8хa1/4хc1/8 народився 3.06.1987 р. у СВК ім. Шевченка Знам'янського району Кіровоградської обл. від бугая Матроса 2158 — чистопородного шароле і корови Раподії 203 генотипу a1/2хш1/4хc1/4. У віці 3 роки його жива маса становила 630 кг. Оцінка за екстер'єром і конституцією — 93 бали, комплексний бал — еліта-рекорд. Родоначальника оцінено за власною продуктивністю та за якістю потомків з іншими ровесниками. За результатами оцінки його визначено поліпшувачем.

Поширення лінії Радиста 113 здійснюється здебільшого інтенсивним використанням його синів. Лінія Радиста 113 має 3 гілки — бугаї Чудак 230, Сильний 45 і Малиш 863.

Лінія Мазуна 6. Родоначальник лінії плідник Мазун 6 народився в СТОВ ім. Шевченка в 1984 р. Він був одержаний за індивідуального добору до корови Мазухи 5961 ш1/2×с1/4×чс1/4 бугая Контура 581 абердин-ангуської породи.

Мазун 6 — модельна тварина з пропорційною будовою тіла, гармонійними конституційно-екстер'єрними формами та унікальним генетичним потенціалом. Він відповідав вимогам до тварин спеціалізованих м'ясних порід.

Продовжувачі лінії мають світло-буру масть, характерну для худоби знам'янського внутрішньопородного типу. Лінійні плідники можуть бути модельним типом худоби створюваного типу в умовах промислової технології. Водночас вони стійко передають потомкам найважливіші господарсько корисні ознаки.

Лінія Дарованого 400. Родоначальник лінії Дарований 400 генотипу а5/8×ш1/4×чс1/8 народився в колишньому колгоспі ім. Шевченка. Він був одержаний за індивідуального добору до корови Дойни 0727 генотипу ш1/2×с1/4×чс1/4 абердин-ангуського бугая Гіганта 12.

Про видатну продуктивність, високу енергію росту родоначальника можна робити висновки за динамікою росту живої маси за час його використання на плем'я. Під час народження його жива маса становила 27 кг, у 7 міс. — 230, 15 міс. — 490, 18 міс. — 540, 2 роки — 635 кг. Оцінка за екстер'єром — 95 балів, клас за комплексом ознак — еліта-рекорд.

Лінія Дарованого 400 одержала розвиток за двома гілками через бугаїв Ландиша 236 і Солов'я 570. Продовжувачі ліній характеризуються відмінними конституційно-екстер'єрними показниками, довгорослістю. Під час оцінки

за власною продуктивністю їх визнано кращими за розвитком.

Важливим фактором у розвитку породи є створення і використання цінних родин, хоча головну роль відіграє якість самця. У структурі поліської породи ведуть селекційну роботу з 16 родинами, основними з яких є: Комети 1043, Наваги 982, Колісниця 7526, Свірелі 0392, Доротеї 1203, а в її знам'янському внутрішньопородному типі ведуть роботу з 6 родинами: Дойни 0727, Пишної 506, Серги 245, Каски 973, Марти 04531, Байки 682.

Фактично в кожному стаді можна виділити певну кількість родин. Тому під час планування добору слід враховувати поєднання між родинами і певними лініями або плідниками. У ряді випадків плідник, який дав цінний приплід від спаровування з кількома самками, за спаровування з іншими самками цієї родини також дає цінний приплід [5, 6].

Подальше розведення та вдосконалення поліської м'ясної породи з метою підвищення м'ясної продуктивності здійснюють спрямованим доббором тварин за чистопородного розведення та відтворного схрещування із вихідною породою шароле [4, 5].

Нині розпочато селекційно-племінний процес зі створення великого типу в породі. Вже отримано тварин бажаного типу з генотипом 11/16 Ш 1/8 А 3/16 С та наближених до них, які слугуватимуть фундаментом для виведення великого типу в поліській м'ясній породі (ПМП). Вони отримані методом разового «прилиття крові» самкам ПМП з кровністю 3/8 Ш 1/4 А 3/8 С та ін. ліній Іриса 559, Омара 814, Каскадера 530 через чистопородних бугаїв-плідників вихідної шаролезької породи.

Висновки

Селекційно-племінну роботу зі знам'янським внутрішньопородним типом поліської м'ясної породи спрямовано на подальше підвищення швидкості росту, поліпшення плодючості корів. Враховуючи ці вимоги, добирають ремонтних бугайців, одержаних від «замовних» спарювань

та оцінених за власною продуктивністю. Способом однорідного добору, спрямованого на збільшення кількості високоякісних бугаїв і корів, подальшою консолідацією їхніх продуктивних характеристик можна досягти прогресу лінії та вдосконалення стада.

Бібліографія

1. Наказ «Про затвердження знам'янського внутрішньопородного типу поліської м'ясної породи великої рогатої худоби» від 16.01.2009 № 3204/Мінагрополітики України — 9 с.
2. Наказ «Про створення нової поліської м'ясної породи великої рогатої худоби». — № 91 від 22 лютого 1999 р./МінаПК України. — 13 с.
3. Слепа С.С. Поліська м'ясна порода великої рогатої худоби (монографія). — К., 1999. — 272 с.

4. Слепа С., Бойко А. Створення крупного типу худоби у поліській м'ясній породі//Тваринництво України. — 2005. — № 4. — С. 12–14.
5. Програма селекції худоби поліської м'ясної породи на період 2002–2010 років/відпов. за вип. В.М. Білошицький. — 2-ге вид., доп. і доопр. — К.: Аграр. наука, 2003. — 44 с.
6. Шкрядо Л.В. Формування генеалогічної структури поліської м'ясної породи//Вісн. Полтавського ДСГ. — 2000. — № 3. — С. 44–46.